

דגם תשובות – תורה שבעל פה, מס' 5281, קיץ תשפ"ה, 2025

הערה למעריכים: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחנים.

פרק ראשון – לקט מצוות

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 1–8.

1. מצוות הלוואה לעני (סו)

- א.** – מצבו הכלכלי הירוד של אדם שנוזקק לצדקה מפורסם ברבים, ויש לו בושה גדולה. אדם שעדיין לא הגיע למצב זה וחושש להגיע אליו – מצבו גרוע יותר.
- הלוואה עשויה לעזור לאדם לא להגיע למצב שהוא נזקק לצדקה.
- [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב נימוק אחד.]
- ב.** – הקב"ה אינו מפרנס את העניים כי בחסדו הוא עושה אותנו שלוחים שלו לפרנס את העניים כדי לזכותנו.
- הקב"ה אינו מפרנס את העניים כי הוא חפץ להוכיח את העניים בגלל חטאיהם, ולכן מצמצם את מזונם וגורם להם בושה על ידי קבלת צדקה מבני אדם.
- ג.** בעל ספר החינוך מתכוון בדברים אלה לאדם שיש לו אפשרות לקיים מצוות הלוואה לעני ואינו עושה זאת.

2. שלא לעשוק (רכח); שלא לאחר שכר שכיר (רל)

- א.** איסור עושק – להחזיק תחת ידינו ממון של אדם אחר דרך אונס או דרך דחייה ורמאות.
- ההבדל בין איסור עושק לאיסור גזל וגנבה הוא, שאיסור עושק אינו עוסק באדם שלוקח ממון מחברו באופן פעיל כמו גזלן וגנב.
- ב.** (1) בפסוק "לֹא תִלֵּן פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֶתְּךָ עַד בֹּקֶר" מדובר על שכיר יום. זמן התשלום בעבור עבודתו הוא כל הלילה אחר יום עבודתו עד הבוקר.
- בפסוק "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֹּׁמֶשׁ" מדובר על שכיר לילה. זמן התשלום בעבור עבודתו הוא כל היום אחר ליל עבודתו עד הערב.
- (2) שני הפסוקים משלימים זה את זה – התוכן שלהם הוא אחד ורק הזמנים שונים: פסוק אחד עוסק בשכיר יום ופסוק אחד עוסק בשכיר לילה.
- ג.** 1. המקרה: אדם שכר אדם אחר או שכר בהמה לעבודה או שכר כלים להשתמש בהם.
- הדין: בשלושת המקרים האלה יש מצווה לשלם בזמן וחל איסור לאחר את התשלום.
2. המקרה: אדם שכר אדם אחר לכמה שעות ביום ולא לכל היום.
- הדין: השוכר חייב לשלם עד סוף היום.
3. המקרה: אדם שלח שליח שישכור לו פועלים.
- הדין: השאלה מי עובר על האיסור לאחר שכר שכיר תלויה בשאלה מה אמר השליח לפועלים.
- [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר שני מקרים ואת הדין בכל אחד מהם.]

3. מצוות קידוש השם (מצווה רצו)

- א.** – כאשר הגוי מתכוון להעבירו על המצווה ועושה כן בפני יהודים.
- כאשר זו שעת שמד.
- ב.** (1) הסברה: מה ראית שדמך אדום יותר? שמא דמו של אותו אדם אדום יותר. אָ: ייתכן שהנרצח ראוי לקיים יותר מצוות מן האדם שהורג אותו.
- (2) נערה המאורסה הוקשה בתורה לרוצח ולמדו מהיקש זה שכמו שבנוגע לרוצח חל דין "ייהרג ואל יעבור" כך גם בנוגע לנערה המאורסה שיהרג אדם ואל יבעל אותה ["כי התורה לא תִּמְשָׁל מְשָׁלִים חִינָם"].
- ג.** (1) "ייהרג ואל יעבור" הוא דין שנוגע רק לאדם שאונסים אותו לעבור עבירה אבל אינו נוגע לאדם שאונסים אותו לבטל מצווה.
- (2) מעשיהם היו על פי מידת החסידות כי ראו שהדור היה צריך לכך, והם היו חכמים גדולים ראויים להורות על כך.

4. ללמוד תורה וללמדה (טיט)

- א. "ושננתם" – שיהיו דברי תורה מסודרים בפיך ["כשאדם שואלך דבר – אל תהא מגמגם לו, אלא תהא אומר לו מייד"].
 "בניך" – אלו תלמידך.
 ב. (1) משיתחיל הבן לדבר.
 (2) אין להכביד על התלמיד.
 (3) המלמד צריך לשנות את היחס כלפי תלמידו אחרי שהתלמיד מתחזק מבחינה גופנית ומבחינת כושר ההבנה שלו.
 בשלב זה המלמד ירתום את התלמיד ל"עולה של תורה" ולא ירפה ממנו.
 ג. חייב ללמד עצמו [כשיהיה גדול ויכיר בדבר].

5. לאהוב את הגרים (תלא)

- א. (1) לרמות גר זו עבירה חמורה יותר כי נוסף על איסור אונאה הנוגע לכל יהודי הוא עובר גם על איסור אונאת הגר [ומבטל מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ומצוות "ואהבתם את הגר"].

המְרמה גר	המְרמה יהודי מלידה	(2)
איסור אונאה ואיסור אונאת גר	איסור אונאה	על איזה איסור או אילו איסורים עבר?
ואהבת לרעך כמוך ואהבתם את הגר	ואהבת לרעך כמוך	איזו מצוות עשה או אילו מצוות עשה ביטל?

- ב. אסור לבזות גוי בפני גר כי זה מצער את הגר.
 ג. אדם שנמצא בעיר זרה. המשותף לו ולגר הוא שהם נמצאים בסביבה לא מוכרת ואין מי שיעזור להם.

6. לעבוד ה' יתברך בתפילה בכל יום (תלג)

- א. (1) מצווה כוללת היא מצווה שמצווה את האדם לקיים את כל התורה.
 (2) – לעבוד את ה' על ידי קיום כל מצוות התורה.
 – לעבוד את ה' בלב כלומר להתפלל אליו.
 ב. (1) רמב"ם: מצווה מדאורייתא להתפלל בכל יום.
 רמב"ן: מצווה מדאורייתא להתפלל ולזעוק לפני ה' בעת הצרה.
 (2) תפילת שחרית כנגד תמיד של שחר. תפילת מנחה כנגד תמיד של בין הערביים. תפילת ערבית כנגד איברי קורבן התמיד שהיו נשרפים כל הלילה.
 (3) חכמים אמרו שתפילת ערבית היא רשות מפני שהיא כנגד דבר שאינו חובה כיוון שייתכן שאיברי הקורבן יישרפו לפני הלילה.
 כיום תפילת ערבית היא חובה כיוון שכל ישראל קיבלו עליהם להתפלל תפילת ערבית בכל לילה.
 ג. (1) טהרת הידיים, כיסוי הערווה, טהרת מקום התפילה, דברים הגורמים חיפזון כגון הנצרך לנקביו.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לציין שני דברים].
 (2) עמידה, תפילה נוכח המקדש, תיקון הגוף [=לעמוד ביראה ופחד ועיניו למטה וליבו לשמיים ולהניח ידיו על ליבו], תיקון מלבושיו [ולא יעמוד לבוש דרך הדיוטות], השוויית הקול [לא גבוה מדי ולא נמוך], כריעות במקומות המתאימים.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לציין שני דברים].

7. שלא לסור מדבריהם (תצו)

- א. (1) המטרה: שתהיה תורה אחת שווה לכולם, ולא שכל אחד יעשה על פי הבנתו, ואז ירבו מחלוקות במשמעות המצוות ותיעשה התורה ככמה תורות [א]: אם כל אחד יעשה על פי הבנתו "יהיה חורבן הדת, וחילוק לב העם, והפסד האומה לגמרי".
- (2) הטעות היא של חכמים ויש "לסבול" אותה על ידי ציות להם גם כאשר הם טועים.
- ב. החכמים "ניצחו" את הקב"ה בהכריעם על פי הרוב (כפי מצוות התורה) ולא על פי דעת רבי אליעזר שכיוון אל האמת "והרי זה כאילו בעל האמת – הקב"ה – נצח".
- הקב"ה חייך כיוון שהוא שמח שבניו הולכים בדרך התורה ומכריעים על פי הרוב.
- ג. 1. נכון. 2. לא נכון. 3. לא נכון.

8. שלא להשחית אילני מאכל (תקכט)

- א. ללמד את עצמנו לאהוב את הטוב והמועיל ולהתרחק מכל השחתה. אהבת הטוב והמועיל תגרום לטובה לדבוק בנו כי הדרך שבה אדם מתנהג משפיעה עליו.
- ב. (1) I. מותרת. II. מותרת. III. מותרת. IV. אסורה.
- (2) I. מותר לכרות עץ סרק. II. מותר לכרות עץ שמניב מעט פירות. בזית השיעור הוא פחות מרבע הקב.
- III. מותר לכרות עץ לתועלת. IV. אסור לכרות עץ דרך השחתה. א: המשחית מתוך כעס הוא כעובד עבודה זרה. [הערה למעריכים: על התלמידים לנמק שני מקרים.]
- ג. אם השחית אילני מאכל – ייענש ב"מלקות", ואם השחית דברים אחרים – ייענש ב"מכת מרדות".
- הסיבה להבדל בין העונשים היא מכיוון שמתחייבים "מלקות" רק על איסור מן התורה, ובתורה מפורשת השחתה של אילני מאכל. השחתת דברים אחרים אינה מפורשת בתורה ואיסורה הוא מדרבנן ולכן מתחייבים עליה "מכת מרדות".

פרק שני – גמרא – מסכת בבא קמא

על הנבחנים לענות על שש מן השאלות 9–18.

על הנבחנים לענות לפחות על אחת מן השאלות 15–18.

9. שמירה פחותה (דף נה, ע"ב)

- א. (1) "כראוי".
- (2) המשנה עוסקת בצאן ולכן היא עוסקת בנזקים של שן ורגל השכיחים בנוגע לצאן. בנוגע לנזקים אלה כל הבהמות מועדות מתחילתן. על פי המשנה, צאן שנעלו בפניה כראוי, שזו שמירה פחותה, ויצאה והזיקה נזקי שן ורגל – בעל הצאן פטור. משמע שלבהמה מועדת די בשמירה פחותה.
- (3) רבי מני בר פטיש מצטט משנה בנוגע לשור: "קשרו בעליו במוסירה ונעל לפניו כראוי ויצא והזיק..." "דהיינו שהבעלים שמרו על השור שמירה פחותה. דעת רבי יהודה בהמשך משנה זו היא שאם השור מועד – הבעלים פטורים. משמע שלדעת רבי יהודה לשור מועד די בשמירה פחותה.
- ב. (1) בור, אש, שן, רגל.
- [הערה למעריכים: על התלמידים לציין שניים מסוגי הנזקים.]
- (2) בור – הפסוק: "וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו".
- הלימוד: החיוב על נזקי בור הוא רק אם "לא יכסנו", אבל אם כיסה את הבור אפילו כיסוי מינימלי הוא פטור אף שלא אטם את הבור בעפר.
- אש – הפסוק: "שלם ישלם המבעיר את הבערה".
- הלימוד: החיוב על נזקי אש הוא רק אם עשה כמעשהו של מבעיר, כלומר שפשע בשמירת האש.
- שן – הפסוק: "ובער בשדה אחר".
- הלימוד: החיוב על נזקי שן הוא רק אם נהג כמבער, דהיינו כאילו האכיל את בהמתו בידים, כלומר בפשיעה.
- רגל – הפסוק: "ושלח".
- הלימוד: החיוב על נזקי רגל הוא רק אם נהג כמשלח את בהמתו להזיק, כלומר בפשיעה.
- [הערה למעריכים: על התלמידים לענות על השאלה בנוגע לשני סוגי הנזקים שצינו בתת-סעיף הקודם, ב(1).]

10. שומר אבדה (דף נו, ע"ב – דף נז, ע"א)

- א. (1) – שומר חנים פטור על גנבה ואבדה ושומר שכר חייב.
– שומר חנים חייב לשמור את הפיקדון רק מאירוע מצוי [שמירה פחותה], ושומר שכר חייב לשמור את הפיקדון אף מאירוע בלתי מצוי [שמירה מעולה].
[הערה למעריכים: על התלמידים לציין הבדל הלכתי אחד.]
- (2) על פי רבה, שומר אבדה הוא כשומר חנים כי אין לו שום הנאה משמירת האבדה.
על פי רב יוסף, שומר אבדה הוא כשומר שכר כי יש לו הנאה משמירת האבדה. ההנאה היא הפטור מלתת לחם לעני בשעה שהוא עוסק באבדה [משום שהעוסק במצווה פטור מן המצווה].
טעם אחר לדעת רב יוסף – שומר אבדה הוא כשומר שכר כיוון שהתורה שיעבדה את שומר האבדה לשמור על האבדה בעל כורחו.
[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר את הטעם לדעה של רבה ואת אחד מן הטעמים לדעה של רב יוסף.]
- ב. (1) מוצא האבדה חייב באחריותה עד שיחזיר את האבדה לרשות הבעלים.
(2) מן המילה "לעולם" שבברייתא משמע לכאורה שמוצא האבדה חייב באחריותה אפילו אם האבדה נגנבה או אבדה מביתו. אם כן יש ללמוד מן הברייתא ששומר אבדה הוא כשומר שכר שחייב בגנבה ואבדה.
(3) התירוף של רבה: רבה השיב לרב יוסף שהוא מסכים שבמקרה שהאבדה היא בהמה, שומר האבדה חייב באחריותה אם הבהמה נגנבה או אבדה כי זוהי פשיעה. השומר ראה שהבהמה רגילה לצאת, ולכן היה עליו לשמור על הבהמה שמירה טובה יותר [נמצא שאין להוכיח מכאן ששומר אבדה הוא כשומר שכר].

11. "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה" (דף ס, ע"א)

- א. (1) מדוע פירטה התורה ארבעה דברים שנשרפו בעקבות הדלקת האש ולא הסתפקה באחד מהם?
(2) אילו לא היה כתוב בפסוק "גדיש", היה אפשר לומר שבמקרה שנשרף גדיש המדליק פטור כיוון שבדרך כלל בני אדם נזהרים לשמור את האש שלהם מגדיש ואין מצוי שאדם יפשע בכך, ולכן יש לומר שהוא היה אנוס.
(3) אילו לא היה כתוב בפסוק "קוצים", היה אפשר לומר שבמקרה שנשרפו קוצים המדליק פטור כיוון שזהו הפסד מועט.
- ב. (1) נזק שנגרם מאש לדבר שהוא טמון, שאינו גלוי.
(2) לפי רבי יהודה שמחייב על נזקי טמון באש, נכתבה בתורה המילה "קמה" כדי ללמד שהחוב הוא על כל בעלי קומה, דהיינו גם על בעלי חיים ואילנות.
- ג. רבי יהודה למד שהחוב על נזקי אש הוא גם כאשר האש שורפת רק אחד מן הדברים הנזכרים בפסוק.

12. המדליק את הגדיש והמדליק את הבירה (דף סא, ע"ב – דף סב, ע"א)

- א. אדם הדליק את הבירה (=מגדל) של חברו – חכמים מסכימים עם רבי יהודה שהמדליק משלם על כל מה שהיה בבירה כי דרך בני אדם להניח את החפצים שלהם בביתם.
- ב. (1) אדם אחד בעט בכספת של חברו והפילה לנהר. בא בעל הכספת לבית הדין וטען כך וכך היה לי בכספת.
(2) לרב אשי היה ספק כיוון שבעל הכספת טען שהייתה בכספת מרגלית, והספק של רב אשי היה בנוגע לשאלה אם אנשים מניחים מרגליות בכספת כזאת או לא: אם אנשים מניחים – הניזק נאמן בשבועה, ואם אנשים אינם מניחים – הניזק אינו נאמן בשבועה.
- (3) במקרה שבעל הכספת היה טוען שהיו מטבעות בכספת ונשבע על כך.
- ג. (1) מהו הדין אם אדם טוען שהיה לו גביע כסף בבירה שנשרפה, האם הוא נאמן להישבע על כך?
(2) – כשהטוען הוא אדם עשיר שמעריכים שעשויה להיות לו גביע כסף והוא נשבע על כך.
– כשהטוען הוא אדם נאמן שבני אדם מפקידים אצלו חפצים יקרי ערך והוא נשבע על כך.

13. גידול בהמה דקה בארץ-ישראל (דף עט, ע"ב – דף פ, ע"א)

- א.** אין מגדלין בהמה דקה בארץ-ישראל כי הדבר פוגע ביישוב ארץ-ישראל משום שבהמה דקה אוכלת בשדות (שמן הסתם שייכות ליהודים).
- ב.** (1) מותר להשהות בהמה דקה בארץ-ישראל שלושים יום לפני הרגל ושלושים יום לפני משתה הנישואין של בנו כי במקרים אלה נצרכים להרבה בשר [הערה למעריכים: לקבל נימוקים מתאימים נוספים].
- (2) גם בהמות שנקנו פחות משלושים יום לפני הרגל (או לפני משתה בנו) אין להשהותן אחרי הרגל (או אחרי משתה בנו) אף שלא עברו שלושים יום מן הקנייה שלהן.
- ג.** (1) מדוע נענשו בני משפחתו של רבי ישמעאל? בגלל שהיו נותנים לבהמה הדקה שלהם לרעות ביערות.
- (2) בין בתיהם ליערות היה שדה קטן של אחרים, והיו מעבירים בו את בהמותיהם בדרך למרעה, והבהמות היו מזיקות לשדה.

14. "עין תחת עין" (דף פג, ע"ב – דף פד, ע"א)

- א.** (1) אדם שסימא את עינו של חברו (או קטע את ידו או שבר את רגלו) – משלם ממון.
- (2) מן הפסוק "לֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֵצִיחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת" למדו שרק לנפש רוצח אין לוקחים כופר [כלומר תשלום] אבל לוקחים כופר לאיבוד ראשי איברים שאינם חוזרים כמו עין, יד ורגל.
- ב.** (1) הלימוד מן הפסוק "מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם" הוא שצריך שיהיה עונש שווה לכל מקרי החבלה. עונש שווה בכל המקרים יכול להיות רק אם העונש הוא ממון, כי אם העונש יהיה עין תחת עין ממש, יהיה הבדל בין המקרים כי הדין יהיה תלוי בגודל העין.
- (2) גם אם העונש יהיה עין תחת עין ממש, הוא יהיה שווה בכל מקרי החבלה כי העונש הוא נטילת מאור העין ואין הוא תלוי בגודל העין.
- (3) במקרה שאדם קטן הרג אדם גדול הורגים את הרוצח ולא מחייבים אותו בממון על אף הבדלי הגודל בינו ובין הנרצח כי צריך להיות משפט שווה בכל המקרים. הסיבה לכך היא כיוון שהרוצח נטל את נשמתו של הנרצח ואין זה משנה מה גודלם; ואם כן גם בנוגע לנזקי עין נאמר שהעונש יהיה נטילת מאור העין ואין זה משנה מה גודל העין.

בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י)

15. "עלו בו צמחים מחמת המכה" (דף פה, ע"א)

- א.** במה הם חולקים?
- ב.** לדעת רבנן (תנא קמא), לנחבל ניתנה רשות לחבוש את המכה, ולכן אם עלו צמחים מחמת החבישה החובל חייב לשלם גם ריפוי וגם שבת.
- לדעת רבי יהודה, לנחבל אין רשות לחבוש את המכה, ולכן החובל משלם רק ריפוי שיש בנוגע אליו כפל לשון בפסוק ["יִרְפָּא יִרְפָּא"], אבל שבת אינו משלם כי בנוגע אליו אין כפל לשון בפסוק ["שְׁבִתוּ"].

ג.

דין תשלומי ריפוי	הטעם לדין תשלומי הריפוי	דין תשלומי שְׁבִת
דעת רבנן (תנא קמא)	חייב	כפל לשון בפסוק ("יִרְפָּא יִרְפָּא")
דעת רבי יהודה	חייב	כפל לשון בפסוק ("יִרְפָּא יִרְפָּא")
דעת רבנן בתראי	פטור	כל שאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי

16. תשלומי בושת (דף פו, ע"א)

- א. (1) על פי משנתנו, תשלומי בושת נקבעים על פי מעמדם של המבייש והמתבייש. על פי רבי מאיר, תשלומי בושת נקבעים לכולם באופן שווה כפי המעמד של בן חורין שירד מנכסיו.
 (2) גם לפי משנתנו וגם לפי רבי שמעון יש הבדל בין עשיר לעני בנוגע לתשלומי הבושת.
 ב. (1) על פי משנתנו (בהמשך, דף פו, ע"ב), המבייש את הסומא חייב, ואילו על פי רבי יהודה (בברייתא שם) לסומא אין בושת.
 (2) דברי רבי יהודה "סומא אין לו בושת" נוגעים למקרה שבו הסומא הוא המבייש ורוצים לקחת ממנו תשלום בושת. אבל כאשר הסומא הוא המתבייש וצריכים לשלם לו תשלום בושת, מסכים רבי יהודה לדעת משנתנו שהמבייש את הסומא חייב.
 (3) בנוגע לישן מחלקת משנתנו בין המבייש את הישן לישן שבייש, אבל בנוגע לסומא משנתנו אינה מחלקת ומכאן שאין הבדל ולא רק המבייש את הסומא חייב אלא גם סומא שבייש חייב, ולא כרבי יהודה.

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות)

17. "לא תחמוד"

- א. (1) כיצד אפשר להימנע מלחמוד? [אן: כיצד אפשר לצוות את האדם לא לחמוד?] הרי אן טבעי הוא שכאשר אדם רואה דבר שנחמד בעיניו הוא חומד אותו בליבו!
 (2) המשל: איש כפרי [שפוי] אינו חומד לשכב עם בת המלך כי הוא מבין שזה לא ייתכן.
 הסבר: אדם משכיל צריך לדעת לא לחמוד דבר שאינו שלו או שהוא אסור עליו אלא ישמח בחלק שנתן לו ה'.
 ב. (1) על פי הרב נחום רבינוביץ', האיסור הוא העסקת המחשבה בתחבולות כיצד להשיג את החפץ ששייך לחברו. התנאי הוא לקיחת החפץ מן החבר.
 (2) איסור "לא תחמוד" נחשב לאו שאין בו מעשה כי האיסור עצמו הוא במחשבה ואין בו מעשה. מעשה הלקיחה הוא תנאי.

18. "עין תחת עין" – ממון

- א. (1) הטענה של רב סעדיה גאון היא שאם "עין תחת עין" היה כמשמעו אי אפשר היה לקיים את זה במקרה שאדם הכה עין חברו ופגע בה באופן חלקי כי אין אפשרות לדייק ולפגוע בעינו בדיוק באותה דרגה.
 (2) הכלל: פירוש מצוות התורה הוא רק על פי חז"ל. כשם שקיבלנו את התורה שבכתב במסורת כך קיבלנו גם את התורה שבעל פה.
 ב. (1) כיוון ש"עין תחת עין" – ממון, מדוע כתוב בתורה "עין תחת עין" ולא ממון תחת עין?
 (2) בתורה שבכתב כתוב מה שצריך להיות מבחינה עקרונית תיאורטית – צריך לפגוע בעינו של אדם שפגע בעין חברו. התורה שבעל פה מבטאת את היישום המעשי – אדם שפגע בעין חברו צריך לשלם.

פרק שלישי – תוכני תורה שבעל פה

על הנבחרים לענות על שתיים מן השאלות 19–30.

משנה

19. מסכת ביכורים

- א. (1) משמעות המילה "מראשית" היא שמביאים חלק מן הראשית ולא את כל הראשית, דהיינו שאין מביאים מכל הפירות אלא רק מן הפירות שנשתבחה בהם ארץ-ישראל – שבעת המינים.
- (2) אין מביאים אותם כי פירות אלה הם פירות גרועים.
- (3) אין מביאים ביכורים קודם לעצרת כי בעצרת מביאים את שתי הלחם, ושתי הלחם שנקראות ביכורים מתירות את החדש במקדש, דהיינו שלפני עצרת אין מביאים מנחה מן התבואה החדשה [שתי הלחם הן ביכורים לכל הפירות שמביאים למקדש].
- ב. (1) מחג השבועות ועד חג הסוכות.
- (2) I. על פי תנא קמא – אינו קורא. על פי רבי יהודה בן בתירא – קורא.
- II. הנימוק לדין של תנא קמא: הקריאה היא רק בזמן שמחה ("ושמחת בכל הטוב"), וזמן השמחה הוא מחג השבועות ועד חג הסוכות, שהוא הזמן שאדם מלקט את פירותיו ושמח בהם.

20. מסכת שבת

- א. (1) אסקופה – מפתן הבית.
- האסקופה נחשבת כרמלית.
- (2) הדין הוא פטור כי לא עקר ממקום חיוב (רשות היחיד) והניח במקום חיוב (רשות הרבים) בבת אחת, אלא עקר ממקום חיוב והניח במקום שהוא פטור עליו (כרמלית), ואחר כך עקר ממקום זה והניח במקום חיוב.
- ב. (1) I. שער – התולש שיער ראשו בידו.
- הגודלת – קולעת שיער ראשה.
- הכוחלת – נותנת כחול בעיניה.
- הפוקסת – מחלקת את השיער שבראשה.
- [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר שלושה מן המקרים האלה].
- II. התולש שער ראשו בידו, עובר על אב המלאכה "גוזז".
- הגודלת עוברת על אב המלאכה "בונה".
- הכוחלת עוברת על אב המלאכה "כותב" (לקבל: צובע).
- הפוקסת עוברת על אב המלאכה "בונה".
- [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב בנוגע לשני מקרים].
- (2) I. מתחייבים חטאת או סקילה.
- II. איסור דרבנן.

21. מסכת סנהדרין

- א. (1) תלמידי החכמים היו יושבים לפני סנהדרין קטנה של עשרים ושלושה דיינים (לקבל: לפני הדיינים).
- (2) על פי סדר חוכמתם.
- (3) "לסמוך" – למנות דיין חדש.
- "היו צריכין לסמוך" אם מת אחד מן הדיינים [הערה למעריכים: לקבל תשובות מתאימות נוספות].
- ב. (1) כי אם יהרגו את הנידון אין אפשרות לתקן. א: כי אם יהרגו את הנידון זו פגיעה בו ובזרעו. א: "כל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא".
- (2) מאומד – שהדעת נוטה שהוא כך, השערה.
- עד מפי עד – העדים מעידים על משהו ששמעו מעדים אחרים ולא על משהו שראו בעצמם.
- ג. האדם נברא יחידי כדי שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאבך ויבואו לידי מריבה. כשכל בני האדם הם צאצאים של אדם אחד יהיה שלום ביניהם.

אגדה

22. הכוח לשנות

- א. (1) מענה – אדמת מישור.
טרשין – אדמה סלעית וקשה.
- (2) החרישה בטרשים היא מלאכה קשה והיא הכנה לזריעה, ולאחר הזריעה שורשי הצמחים בוקעים את הסלעים הקשים. החרישה בטרשים עוררה ברבי אליעזר בן הורקנוס את האמונה שדברי התורה [הקשים כברזל] יבקעו את ליבו הקשה ויצמיחו בו "צמח צדיק כי טוב לתורה ולתעודה".
- (3) רבי עקיבא התעורר ללמוד תורה בגיל ארבעים אף שחשב שכבר הוקשה ליבו כאבן מלמוד תורה. התעוררות זו הייתה בעקבות שראה באר שנחקקה על ידי זרימה מתמדת של מים, ומזה דן בנוגע לעצמו שאם רך (מים) פסל את הקשה (אבן) קל וחומר שדברי תורה שקשים כברזל יחקקו לב בשר ודם.
- ב. – רבי אליעזר בן הורקנוס בוכה הרבה פעמים במהלך הסיפור בגלל רצונו ללמוד תורה.
– רבי אליעזר בן הורקנוס עוזב את הבית ועולה לירושלים כדי ללמוד תורה.
– רבי אליעזר בן הורקנוס לא אכל בעקבות התמדתו בלימוד תורה.
[למעריכים: על התלמידים לציין שני פרטים. לקבל תשובות מתאימות נוספות].
- ג. משל הבור – רבי אליעזר בן הורקנוס הוא כמו בור. הוא אינו יכול להוציא מעצמו יותר ממה שהוא קיבל מרבן יוחנן בן זכאי.
משל המעיין – רבי אליעזר בן הורקנוס הוא כמו מעיין. הוא יכול לומר דברי תורה מעצמו יותר ממה שקיבל משה מסיני.
[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר נמשל של אחד מן המשלים].

23. צדקה וחסד

- א. עוני הוא עניין סובייקטיבי. מצוות צדקה היא להשלים לאדם שירד מנכסיו את מה שהוא רגיל אליו וכעת חסר לו.
- ב. – רבי נחמיה אחראי למות העני כי נתן לו לאכול עדשים ולא את מה שהיה רגיל לאכול (בשר שמן ויין ישן).
– העני אחראי למותו כי לא היה צריך לפנק את עצמו כל כך.
- ג. בעקבות עוניו של העני אנשים עושים טוב בעולם [לקבל: ניצולים מדינה של גיהנום. לקבל תשובות מתאימות נוספות].

24. רבן יוחנן בן זכאי

- א. (1) היה רעב והבריונים לא נתנו להשלים עם הרומאים [לקבל: הבריונים שרפו את אוצרות התבואה וגרמו לרעב].
(2) רבן יוחנן בן זכאי צריך להתחזות לחולה, לשים לידו דבר מסריח ולאפשר רק לתלמידיו להיכנס תחת רגלי המיטה.
[הערה למעריכים: על התלמידים לציין שני פרטים].
- ב. (1) רבן יוחנן בן זכאי רצה לייסד עולם יהודי חדש שנקודת הכובד הרוחני שלו אינה עבודת הקודש, אלא התורה.
הוא אינו מבקש רק עיר אלא גם חכמים.
(2) I. רבי אליעזר – "בור סוד שאינו מאבד טיפה".
רבי יהושע – "אשרי יולדתו".
[הערה למעריכים: על התלמידים לציין מאפיין בנוגע לאחד מן התלמידים].
- II. – כדי לייסד עולם של תורה זקוקים למסורת רציפה שמיוצגת על ידי רבי אליעזר שהוא בור סוד שאינו מאבד טיפה.
– כדי לייסד עולם של תורה זקוקים לכוח החידוש שמיוצג על ידי רבי יהושע ש"אשרי יולדתו".
[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר בנוגע לאחד מן התלמידים].

ספרות השו"ת

25. מעסיקים ועובדים

- א. (1) פירוש א – אל השכר הוא נושא נפשו למות – העובד מסר את נפשו בעבור פרנסתו.
פירוש ב – השכר הוא כדי לקיים את נפשו.
פירוש ג – לעובד יש ציפייה נפשית לקבל את שכרו.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני פירושים.]
- (2) לפי פירוש א, המעסיק אינו משלם לעובד את שכרו שבעבורו הוא היה מוכן למסור את נפשו, ובכך הוא פוגע בעובד.
לפי פירוש ב, המעסיק פוגע בעובד שאין לו במה לקיים את נפשו, ואם לא יקבל את השכר בזמן – ימות ברעב.
לפי פירוש ג, המעסיק פוגע בעובד פגיעה נפשית.
[הערה למעריכים: על התלמידים לענות על השאלה לפי שני הפירושים שכתבו בתת-סעיף הקודם, א(1).]
(עמ' 87–88)
- ב. אין להתנהג עם העובדים במידת דין קפדנית. יש להתנהג עימם בעדינות, בעין יפה ולב נדיב (עמ' 89).
- ג. (1) הנהלת בית הספר צריכה לוודא שיוסף מקבל מחברת כוח האדם שכר על פי המקובל.
(2) הנהלת בית הספר עוברת על איסור "לפני עיוור". אָן: מכשילה את חברת כוח האדם בגזל עובדיה. אָן: מסייעת בגזל העובדים.
(עמ' 91–93)

26. עישון

- א. – אסור לאדם לחבול בעצמו משום "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".
– העישון גורע מן הכוח שנתן הקב"ה לאדם.
– התורה ציוותה להיזהר מכל דבר שעלול לסכן את הנפש [וכפי שציוותה התורה לעשות מעקה לגג].
– לא תרצח – המעשן גורם נזק ישיר לריאותיו ובמידה מסוימת מקרב את קיצו.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני נימוקים.]
(עמ' 99–101)
- ב. (1) יש זכות לדרוש, ואסור למעשנים לעשן בבית המדרש כאשר נגרם צער לחבריהם אפילו אם אין חשש סכנה.
(2) I. מקיזי הדם היו מקיזים דם בחצר שלהם והיו באים עורבים ואוכלים את הדם ומזיקים לתמרים בחצרו של רב יוסף [שהיה איסטניס והיה לו צער גדול לאכול את התמרים].
רב יוסף דרש שיפסיקו להקיז דם בחצר שלהם.
II. מן הסיפור רואים שאסור לאדם לגרום נזק לשכנו אפילו אם שאר האנשים יכולים לסבול נזק זה, וכל שכן בנוגע לעישון שהוא צער ונזק ממש [ו"לא עניין קפידא ואיסטניסות בעלמא"].
(עמ' 102)
- ג. אביגיל רשאת לדרוש מתהילה להפסיק לעשן בחדר.
נימוק: אין חזקה לנזקים גדולים, ויכול הניזק לומר "סבור הייתי לקבל ואיני יכול לקבל". אָן: יכול הניזק לומר שבעקבות המידע החדש שהגיע אליו על נזקי העישון הוא אינו יכול לסבול עוד.
(עמ' 103)

27. סיכון עצמי להצלת הפרט והכלל

א. (1) השלטונות העמידו לפני אדם שתי אפשרויות: שיחתכו ממנו איבר שלא יגרום לו סכנת חיים או שיהרגו יהודי אחר. מהי האפשרות שעליו לבחור?

(2) על פי הדין, אינו חייב להניח שיחתכו ממנו איבר ורק ממידת חסידות יכול לנהוג כך. נימוקים:

- אומנם סכנת איבר נדחית מפני שבת, וקל וחומר שנדחית מפני פיקוח נפש, אבל זה בסכנת איבר שבאה באונס ולא בסכנת איבר שאדם מביא על עצמו.
 - ייתכן שחיתוך איבר שאין הנשמה תלויה בו, תגרום לאיבוד דם רב ולמיתה [ומה ראית שדם החבר אדום יותר, אולי הדם שלך אדום יותר?].
 - משפטי התורה צריכים להיות הגיוניים, וחיתוך איבר שלו כדי להציל את חברו ממיתה הוא לא הגיוני. [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר נימוק אחד.]
- (עמ' 140-141)

ב. (1) ה"משך חכמה" למד שאין להכניס עצמו לסכנה לצורך הצלת הכלל. הוא למד זאת מדברי ה' למשה שילך למצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשו. משמע שאילו הם היו חיים ועדיין מבקשים את נפשו, לא היה הולך למצרים אף שהליכתו היא לצורך הצלת הכלל. (עמ' 143)

ג. (1) "וחי בהם" – מצוות התורה ניתנו כדי שיחיה האדם ויקיימן ולא כדי שימות על ידיהן, ועל כן פיקוח נפש דוחה אותן.

"חייך קודמים" – אדם צריך להעדיף את חייו על חייו של חברו.

[הערה למעריכים: על התלמידים להסביר אחד מן הדינים אלה.]

- (2)** – כך נוסד העולם.
 - משום תקנת והבטחת העם והמדינה.
 - כשם שאי אפשר ללמוד מן המותר במלחמה שיהיה מותר במקום אחר, כך גם אי אפשר ללמוד מן האסור במקום אחר שיהיה אסור במלחמה.
 - במלחמה אדם צריך למחות מליבו את האני הפרטי שלו ולהתאחד עם כל חבריו הלוחמים הנמצאים בשדה הקרב באופן שכל אחד מחוייב לחרף נפשו כדי להציל את חברו מסכנה. [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב נימוק אחד.]
- (עמ' 144-146)

תפילה כמפגש

28. זמני התפילה

א. (1) שחרית – אדם מתפלל לפני שהוא טרוד בעיסוקיו.
מנחה – אדם מתפלל תוך כדי שהוא טרוד בעיסוקיו.
ערבית – אדם מתפלל כשהוא חותם את יומו ונפרד מעיסוקיו.

(2) כשם שכל ארוחה מזינה את גוף האדם לפרק זמן מסוים, ולאחר מכן הוא זקוק לארוחה נוספת כדי לזון את גופו, כך בנוגע לתפילות שמזינות את נפש האדם לפרק זמן מסוים, ולאחר מכן הוא זקוק לתפילה נוספת כדי לזון את נפשו.

(עמ' 17-18)

ב. (1) יחידת זמן אחת המתקבלת מחילוק הזמן מן הזריחה ועד השקיעה לשנים עשר חלקים.

(2) לאחר שש וחצי שעות זמניות מן הזריחה.

(3) לכתחילה – עד השקיעה.

בדיעבד – עד 13 דקות לאחר השקיעה.

(עמ' 18-19)

ג. – התשלומין הם לתפילה הקודמת הסמוכה.

– ביטול התפילה לא היה במזיד.

(עמ' 20-21)

29. הכנות לפני התפילה ותפילה בציבור

- א.** (1) נקיות הידיים וטהרת הידיים.
 (2) לנקות את ידיו באמצעי אחר שמנקה את הכלוך (אבנים, עפר וכדומה).
 (3) יצאה ידי חובת התפילה.
 (עמ' 25)
- ב.** – בתפילה בציבור יש נוכחות מיוחדת של השכינה.
 – תפילת הציבור אינה חוזרת ריקם לעולם.
 – תפילת הציבור מתקבלת אף אם היא אינה "כל כך הגונה".
 – בתפילה בציבור מקדשים את ה' ברבים [אומרים קדיש, קדושה ושאר דברים שבקדושה].
 (עמ' 31–32)
- ג.** אם יש לו כוונה ההכרחית כדי לצאת ידי חובה עדיף שיתפלל בציבור אף שלא תהיה לו כוונה יותר מזה.
 נימוקים:
 – תפילת ציבור נשמעת תמיד ותפילת יחיד לא ברור שתתקבל [אף אם המתפלל הוא אדם גדול וצדיק].
 – תפילה בציבור היא חיוב בעיקר מצוות תפילה, ויתרון כוונה הוא רק מחמת חשיבות ומעלה.
 – לא בטוח שיצליח לכוון יותר גם אם יתפלל ביחיד.
 [הערה למעריכים: על התלמידים להסביר שני נימוקים].
 (עמ' 35)

30. תוכן תפילת העמידה

- א.** (1) חכמים מיקדו את הבקשות לדברים הבסיסיים והחיוניים ביותר. אַן: יש בקשות שעוסקות בצרכים רוחניים של האדם.
 (2) כל הבקשות מנוסחות בלשון רבים.
 (עמ' 84–86)
- ב.** (1) בקשות אישיות בוודאי נאמרות בכוונה ולכן הן מתקבלות (עמ' 88).
 (2) – הבקשה האישית היא לאחר הנוסח הקבוע של הברכה (לפני חתימת הברכה).
 – אין להאריך בבקשות אישיות בתוך התפילה.
 חכמים קבעו הגבלות אלה כדי שהבקשות האישיות לא יבטלו את האופי הכללי של התפילה.
 (עמ' 91)
- ג.** יש לעשות בזמן חזרת הש"ץ: לשתוק, לכוון בברכות שמברך הש"ץ, להיות קשובים לש"ץ, לענות אמן, יש אומרים לעמוד.
 אין לעשות בזמן חזרת הש"ץ: ללמוד תורה, לעיין בעלונים, לפטפט דברי חולין, להתעסק בדברים אחרים.
 [הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב דבר אחד שיש לעשות ודבר אחד שאין לעשות].
 (עמ' 94–95)